

Chapter: 2

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय लिहा.(PS)

2

- 1 भारताचे हे राज्यसभेचे पदसिद्ध सभापती असतात.
अ. राष्ट्रपती ब. उपराष्ट्रपती क. प्रधानमंत्री ड. सरन्यायाधीश

Ans भारताचे **उपराष्ट्रपती** हे राज्यसभेचे पदसिद्ध सभापती असतात.

- 2 लोकसभेवर पद्धतीने उमेदवार निवडून पाठवले जातात.
अ. भौगोलिक मतदार संघ ब. धार्मिक मतदार संघ क. स्थानिक शासन संस्था मतदार संघ ड. प्रमाणशीर प्रतिनिधित्व पद्धत.

Ans लोकसभेवर **भौगोलिक मतदार संघ** पद्धतीने उमेदवार निवडून पाठवले जातात.

Q.2 पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.(PS)

10

- 1 लोकसभेचे सदस्य कसे निवडले जातात.

Ans i. लोकसभेच्या निवडणुकीसाठी भौगोलिक मतदार संघ निर्माण केलेले आहेत.
ii. लोकसभेची मुदत पाच वर्षांची असते.
iii. लोकसभेच्या निवडणुका दर पाच वर्षांनी होतात.
iv. या निवडणुका सार्वत्रिक निवडणुका म्हणून ओळखल्या जातात.

- 2 कायदा निर्मितीच्या प्रक्रियेतील टप्पे स्पष्ट करा.

Ans आपल्या देशात संसदेला कायदे करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे. कायदा तयार करण्यासाठी विशिष्ट पद्धत स्वीकारण्यात येते. त्या पद्धतीला 'कायदा निर्मितीची प्रक्रिया' असे म्हणतात. कायद्याच्या कच्चा मसुदा प्रथम तयार केला जातो या कच्च्या मसुदाला किंवा आराखड्याला कायद्याचा प्रस्ताव किंवा विधेयक म्हटले जाते. संसदेच्या सभागृहात सादर केली जाणारी विधेयके मुख्यतः दोन प्रकारची असतात. 1) अर्थविधेयक 2) सर्वसाधारण विधेयक

- विधेयकाचे कायद्यात रूपांतर होण्यासाठी ते पुढील प्रक्रियेमधून जाते.
i. पहिले वाचन : संबंधित खात्याचा मंत्री किंवा संसद सदस्य विधेयक सादर करतो. व विधेयक मांडताना त्याचे स्वरूप थोडक्यात स्पष्ट करतो. यास विधेयकाचे 'पहिले वाचन' असे म्हणतात
दुसरे वाचन : दुसऱ्या वाचनाचे दोन टप्पे असतात. पहिल्या टप्प्यात विधेयकातील उद्दिष्टांवर चर्चा होते. सभागृहातील सदस्य विधेयकाबद्दल आपले मत व्यक्त करतात. विधेयकाचे समर्थक विधेयकाच्या बाजूने आपले मत मांडतात तर विरोधक विधेयकातील उणिवा व दोष स्पष्ट करतात. सभागृहात विधेयकावर चर्चा झाल्यानंतर गरज असल्यास ते विधेयक सभागृहाच्या एका समितीकडे पाठवले जाते. विधेयक निर्दोष व्हावे म्हणून सूचना व दुरुस्त्या सुचवणारा अहवाल समिती सभागृहाकडे पाठवते. त्यानंतर दुसऱ्या वाचनाच्या दुसऱ्या टप्प्यास सुरुवात होते. या टप्प्यात विधेयकावर कलमावर चर्चा होते. सदस्य दुरुस्त्या सुचवू शकतात. त्यानंतर त्यावर सभागृहात मतदान घेतले जाते.
तिसरे वाचन : तिसऱ्या वाचनाच्या वेळी विधेयकावर पुन्हा थोडक्यात चर्चा होते विधेयक मंजूर करण्याच्या ठरावावर मतदान होते. विधेयकास आवश्यक बहुमतांची मंजूरी मिळाली तर सभागृहाने विधेयक संमत केले असे मानले जाते. संसदेच्या दुसऱ्या
ii. सभागृहातील विधेयक वरील सर्व प्रक्रियांमधून जाते. दोन्ही सभागृहांची विधेयकास मंजूरी दिल्यानंतर ते राष्ट्रपतींच्या संमतीसाठी पाठवले जाते. केंद्रात लोकसभा व राज्यसभा यांच्यात विधेयकाबद्दल मतभेद झाल्यास दोन्ही सदनांच्या संयुक्त अधिवेशनात विधेयकाचे भवितव्य ठरते. राष्ट्रपतींच्या संमतीदर्शक स्वाक्षरीनंतर विधेयकाचे रूपांतर कायद्यात होते. व कायदा तयार होतो.

- 3 लोकसभेला पहिले सभागृह म्हणतात.

Ans i. भारतीय संसदेचे कनिष्ठ आणि प्रथम सभागृह म्हणजे लोकसभा.
ii. लोकसभा हे संसदेचे जनतेकडून थेटपणे निवडून येणारे सभागृह आहे.
iii. म्हणून लोकसभेला पहिले सभागृह म्हणतात.

- 4 राज्यसभा हे कायमस्वरूपी सभागृह आहे.

Ans i. राज्यसभा कधीही एकत्रितपणे विसर्जित होत नाही.
ii. दर रोज वर्षांनी राज्यसभेतील सहा वर्षांचा कार्यकाल पूर्ण केलेले १/३ सदस्य निवृत्त होतात आणि पुनः तितक्याच सदस्यांची निवड केली जाते
iii. टप्प्याटप्प्याने मोजक्याच संख्येने सदस्य निवृत्त होत असल्याने राज्यसभा सतत कार्यरत असते म्हणून राज्यसभा हे कायमस्वरूपी

सभागृह आहे

5 लोकसभेच्या अध्यक्षींकी कामे स्पष्ट करा.

- Ans**
- लोकसभा भारतीय जनतेचे प्रतिनिधीत्व करते आणि अध्यक्ष लोकसभेचे प्रतिनिधीत्व करतात.
 - अध्यक्ष संपूर्ण सभागृहाचे कामकाज निःपक्षपातीपणे चालावयचे असते.
 - लोकसभेच्या सभासदांना लोकप्रतीनिधी या नात्याने काही हक्क आणि विशेषाधिकार असतात. त्याची जपणूक अध्यक्ष करतात.
 - सभागृहाचे कामकाज सुरळीतपणे चालवणे, सभागृहाची प्रतिष्ठा राखणे, कामकाजाविषयी नियमांचा अर्थ लावून त्यानुसार ते चालवणे इत्यादी कामेही अध्यक्षांना करावी लागतात.

